

قصص الأطفال في نتاجات حاييم أبراهام فريدلاند (دراسة نقدية)

المدرس بيداء عباس علي

جامعة بغداد/ كلية اللغات/ قسم اللغة العبرية

البريد الإلكتروني Email : bbaydaaabbas@colang.uobaghdad.edu.iq

الكلمات المفتاحية: قصص، الأطفال، نتاجات، الأديب، فريدلاند.

كيفية اقتباس البحث

علي ، بيداء عباس ، قصص الأطفال في نتاجات حاييم أبراهام فريدلاند (دراسة نقدية)، مجلة مركز بابل للدراسات الإنسانية، أيلول ٢٠٢٥، المجلد: ١٥، العدد: ٥ .

هذا البحث من نوع الوصول المفتوح مرخص بموجب رخصة المشاع الإبداعي لحقوق التأليف والنشر (Creative Commons Attribution) تتيح فقط للآخرين تحميل البحث ومشاركته مع الآخرين بشرط نسب العمل الأصلي للمؤلف، ودون القيام بأي تعديل أو استخدامه لأغراض تجارية.

Registered مسجلة في
ROAD

Indexed مفهرسة في
IASJ

Children's stories in the productions of Abraham Hyman (Critical study) Friedland

Lecturer: Baidaa Abbas Ali

University of Baghdad / College of Languages / Department of
Hebrew Language

Keywords : Stories, children, productions, writer, Friedland.

How To Cite This Article

Ali, Baidaa Abbas , Children's stories in the productions of Abraham Hyman Friedland (Critical study) Journal Of Babylon Center For Humanities Studies, September 2025, Volume:15, Issue 5.

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license
(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

[This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.](#)

ملخص البحث

الأدب العبري في أمريكا نشأ أساساً كوسيلة لتعليم اللغة العبرية بطريقة غير مباشرة وسهلة، خصوصاً للأطفال وطلاب المدارس. كان معظم الأدباء اليهود معلمين للغة، مما ساعد على إنتاج أدب تعليمي ذي طابع تربوي. ومن أبرز هؤلاء حايمم أبراهام فريدلاند، الذي عمل على تبسيط اللغة في كتبه المدرسية عبر تقليل عدد المفردات المختلفة، رغم إدخاله أحياناً كلمات صعبة مرفقة بترجمتها.

ابتكر فريدلاند قصصاً مميزة من حيث المحتوى والأسلوب، اتسمت بالمرح والتفاؤل وروح الدعابة، ما جعلها محببة للأطفال، خاصة في أمريكا. ورغم أن موهبته الأدبية لم تُكشف على نطاق واسع إلا في أواخر حياته، فقد أثرت كتاباته على متعلمي العبرية بفضل مزجه بين الإبداع الأدبي والمنهج التعليمي.

آمن فريدلاند بأن تعلم القراءة يجب أن يبدأ منذ الصغر، فكتب قصصًا مدرسية ملائمة للطلاب، وسعى لتعزيز تعليمهم الوطني عبر أنشطة إضافية بعد الدروس. ومن أبرز أعماله مجموعة "قصص جميلة"، التي قاربت المائة قصة، كتبت بلغة مبسطة وروح طفولية مرحة. لقد أدرك فريدلاند حاجة الطفل اليهودي في أمريكا إلى أدب يناسب بيئته، فكيف قصصه لتلائم لغته وتجربته. ولهذا يُعد، بإجماع النقاد، الأب المؤسس لأدب الأطفال العبري في أمريكا.

Abstract

Hebrew literature in America emerged primarily as a means of teaching the Hebrew language in an easy and indirect way, especially for children and school students. Most Jewish writers were Hebrew teachers, which helped create educational literature with a pedagogical character. One of the most prominent figures was Haim Abraham Friedland, who simplified language in his textbooks by reducing the number of different words, although he sometimes included difficult ones with translations.

Friedland's stories were innovative in both content and style, marked by humor, optimism, and playfulness, making them especially appealing to children in America. Although his literary talent became widely recognized only late in his life, his works influenced Hebrew learners by combining creativity with pedagogy.

Believing that reading must be cultivated from early childhood, Friedland produced suitable school texts and sought to strengthen students' national identity through extracurricular activities. His major contribution was the collection *Beautiful Stories*, nearly one hundred tales written in simple vocabulary and a joyful spirit, widely accepted by young readers.

By adapting his stories to the needs of Jewish children in America, Friedland created literature suited to their language and experience. For this reason, critics unanimously regard him as the father of Hebrew children's literature in America.

סיפורי הילדים ביצירותיו של חיים אברהם פרידלנד (עיון ביקורתי).

סיפורי הילדים ביצירותיו של חיים אברהם פרידלנד (עיון ביקורתי).

מאת: המורה, בידא עבאס עלי

תקדמה:

רוב הסופרים היהודים השתמשו בשאלת סיפורי הילדים והחינוך כדי לנצל את מטרותיהם הידועות. כי החברה היהודית באמריקה היתה זקוקה לכל היצירות שמתעניינות בנושא התרבות היהודית, וגם כן בנושא החינוך, דרך סיפורי ושרי הילדים.

כאשר אנו מתמקדים בסיפורים ושרים שכתב אותם פרידלנד, תהיה לפנינו התוצאה הבאה: רוב יצירותיו הספרותיות של פרידלנד התמקדו בנושא החינוך העברי בחברה האמריקאית, שהשתלבה בחברות אחרות. נושא זה לא פנה לסופרים יהודים בעלי נטייה ציונית, שהקדישו את רוב עבודתם לשרות התנועה הציונית מראשיתה ועד קום המדינה ולאחריה.

כאן יש להשוות את ההפקות הספרותיות של סופרים יהודים באמריקה, שהשפיעו רבות בספרות העברית בכלל. סופרים אלו התבלטו בהפקותיהם העשירות, שרובן לא הוזכרו בספרי מבקרי הספרות ולא זכו לתהודה רבה. אבל האמת הברורה היא שסופרים יהודים באמריקה השפיעו ישירות על הקורא, בין אם יהודי או אחר, באמצעות הפקותיהם. לפרידלנד היו חותם יפה ונוכחות ייחודית בנושא ספרות ילדים, במיוחד באמריקה. מה שהפך את הפקותיו הספרותיות לאייקון של ספרות מסוג זה.

מלות מפתח: סיפורים, הילדים, יצירות, הסופר, פרידלנד.

חשיבות המחקר:

חשיבות המחקר נובעת מעצם השתמשותו של הסופר היהודי חיים אברהם פרידלנד לנושא החינוך וספרות הילדים כדי שיהיו אמצע חשוב לשרת החברה היהודית באמריקה, וגם כן אמצע חשוב להשפעה בקורא שלו.

מטרות המחקר:

1. לדון בנושא סיפורי הילדים ואיך השתמש בהם פרידלנד כדי שיהיו אמצע חשוב להשפעה על הקורא.
2. לשפוך את האור על סגנונו הספרותי של חיים אברהם פרידלנד, וסוגי היצירות הספרותיות שלו.
3. לדון בנושא חינוך הילדים היהודים באמריקה, ותפקידם של הסופרים היהודים בדבר הזה.

שיטת המחקר: השתמשתי בשיטת הניתוח האינדוקטיבי, כלומר לגלות מה עומד מאחורי הטקסט על מנת ללמוד יותר על מה שהכותב רוצה להעביר לקורא.

חיים אברהם פרידלנד: קורות חייו ויצירותיו:

חיים אברהם פרידלנד נולד בעיירה הורודק, פלך וילנא, כיום בליטא, 1 ביולי 1892 לאב סופר סת"ם. למד בצעירותו ב'חדר' ובישיבה והרבה לקרוא בספרי השכלה ושריה. בגיל 14 היגר עם הוריו לארצות הברית. עבד בבית מלאכה ולמד בישיבת ר' יצחק-אלחנן ובאוניברסיטת ניו-יורק. ב-1910 יסד וניהל בניו-יורק את בית הספר היהודי-הלאומי הראשון בארצות הברית. ב-1921 נתמנה מנהל רשת בתי 'תלמוד תורה' בקליבלנד, אוהיו. הקים אלפי תלמידים והיה הרוח החיה בפעולות התרבות העברית והציונית בארצות-הברית. בשנת-חייו האחרונה נבחר נשיא ההסתדרות העברית באמריקה, חיים אברהם

פרידלנד הסופר הפורה, נפטר באמריקה ב-3 באוגוסט בשנת-1939 ונפטר שם אחרי שכתב יצירות רבות. رحيمه، مجيد عبود. (2018). ص ٣٣).

פרידלנד נחשב חלוץ החינוך העברי וספרות-הילדים העברית בארצות הברית. בתחילת דרכו הספרותית כתב גם ביידיש ואנגלית, אך עיקר יצירתו היתה בעברית. פרידלנד פירסם שירים וסיפורים, סונטות ושירי עם, ערך מקראות, ספרי לימוד והוציא סדרת "סיפורים דו-לשוניים" (אנגלית ועברית). מפעלו הספרותי העיקרי היה סדרה "סיפורים יפים" - 77 ספרוני סיפורים, הכתובים באוצר-מלים מצומצם ובשפה פשוטה והמצטיינים בעלילה דינמית, הומור תמים ושמחת חיים. אחרי מותו הופיעו כמה יצירות ספרותיות לפרידלנד, שהיו סיפורים לילדים ושירים: "ספר זכרון לח"א פרידלנד" ו"שירי עם".

יצירותיו של פרידלנד:

פרידלנד כתב כמה יצירות:

ספר (שיחות פדגוגיות: השלילה והחיוב בחינוכו). עוגן (ניו-יורק) 1915.

ספר (החינוך בבתי הספר העבריים). מוסד ביאליק (ירושלים) 1921.

קובץ השירים (המזמר). דביר (תל-אביב) 1929.

ספר (המורה). מסדה (ירושלים) 1929.

הסיפור (הבקר אור). דביר 1932.

קובץ השירים (סוניטות). עם עובד (תל-אביב) 1937.

קובץ הסיפורים (סיפורים יפים). דביר (תל-אביב) 1939.

קובץ השירים (שירי עם). עגן (ניו-יורק) 1963. (מיקלישנסקי, י. ק: 1967: 165).

סיפורי הילדים ביצירותיו של חיים אברהם פרידלנד (עיון ביקורתי)

הקדמה:

ראשיתה של ספרות הילדים העברית חתומה בתחום דידיאקטי, שהרי ספרות זאת שימשה אל לימוד הלשון יותר מאשר את היבטה האמנותי. המקראות הראשונות ללימוד הלשון-מאז "אבטליון" ואילך-הכילו סיפורים בעלי תוכן לימודי וחינוכי, המאופיין על-ידי לקח מוסרי מובהק: כי המשכילים חשבו, שיש צורך לתקן את דרכי העם ומידותיו ולהכניס בהם "היושר בהנהגה". נפתלי הרץ ויזל עורר על הצורך לחבר ספרים באמונות ודעות, שיהיו ללמד בהם נערינו בבית המדרש. (קבקוב, יעקב: 1988: 141).

ואמנם, בן, זאב, שספרי הלימוד שלו היו נפוצים ביותר בכל המאה ה-19, הקדיש בספריו מקום רב לחינוך המוסרי, אם הכוונה הראשונה בו לחנך הנערים בקריאת הלשון: תהיה הכוונה השנייה לנטוע בו שורשי מידות המוסריים. גם מאפו, שספרי הלימוד לעברית שלו פורסמו במחצית השנייה של המאה ה-19, המשיך מסורת זו לגבי תוכן ספר-הלימוד. אלא שהוא הבין, שלימודי מוסר מופשטים נעלים הם מבינתם של ילדים מחוסרי ניסיונות החיים, ולכן הציע ללמד מוסר לא על-ידי כללים, אלא מתוך משלים וסיפורים, כדי לזרעם בנפש הילד. (אפשטיין, אברהם: 1943: 34).

הספרות העברית באמריקה נולדה בראש ובראשונה כאמצעי להקניית השפה העברית בדרך פשוטה ועקיפה, בעיקר לילדים ולתלמידי בתי הספר. מרבית הסופרים היהודים שעסקו בכך היו מורים לעברית, עובדה שסייעה ליצירת ספרות לימודית בעלת אופי פדגוגי מובהק. אחת הדמויות המרכזיות היה חיים אברהם פרידלנד, אשר ניסה לצמצם את מספר המילים השונות בספרי הלימוד שלו, אף כי לעיתים כלל גם מילים קשות בצירוף תרגומן.

סיפוריו של פרידלנד התאפיינו בחדשנות, בהומור ובאופטימיות, והיו אהובים מאוד על הילדים, במיוחד בארצות הברית. אף שכישרונו הספרותי נחשף ברבים רק בשלהי חייו, יצירותיו השפיעו על דורות של לומדי עברית בזכות שילוב מיוחד בין יצירתיות ספרותית לבין מטרה חינוכית. פרידלנד ידע כי בעודם קטנים ילמדו הילדים אך את עצם הסיפור, אולם בבגרותם ייחשף בפניהם גם הגרעין המוסרי החבוי בו. מעניין לציין, שגם היום ניתן למצוא בתפוצות ספרי לימוד לעברית בעלי מגמה דומה, המדגישים את החיבור בין רכישת השפה לבין חינוך ערכי. למעשה, האופי הדידקטי של ספרות הילדים העברית ניכר כבר מראשיתה: גם סיפור הילדים הארוך הראשון בספרות העברית החדשה, * "בית חנן" * מאת אברהם מאפו, לא נכתב כספר בפני עצמו, אלא שולב בספר לימוד לעברית בצורת סדרת שיעורי לשון. באמצעות התאמת סיפוריו לצורכי הילד היהודי באמריקה, יצר פרידלנד ספרות הקרובה לעולמו של הקורא הצעיר, ועל כן נחשב בעיני מרבית החוקרים ל"אבי ספרות הילדים העברית באמריקה (رحيمه، مجيد عيود: ٢٠١٨: ٣٥).

".

האופי הדידקטי של ספרות הילדים העברית

האופי הדידקטי של ספרות הילדים העברית בתפוצות ניכר לא רק בתוכן הסיפורים אלא גם בלשונם. ואין להתפלא על כך: שהרי סיפורי פרידלנד מיועדים לתלמידים שהעברית איננה לשון האם שלהם ואף לא הלשון שבפיהם- אלא לשון חדשה (נלמדת), בדין הוא אפוא, שלשון זאת תהיה קלה מן הלשון המיועדת לקוראים, שהעברית היא לשונם. מסתבר אפוא, שמבחינת הלשון עלינו להבחין ברורות בין ספרות, המיועדת לילדים בישראל לבין ספרות, המיועדת לילדים בתפוצות-ואמנם הבדל כזה קיים למעשה. אם נבחן, למשל, את ספרות הילדים העברית בארה"ב, מראשית המאה ועד היום, נמצא, שהיא דידיקטית מובהקת הן בתוכנה והן בלשונה. (מיקלישנסקי, י. ק: שם: 60).

הרוב הגדול של ספרות זו כולל עיבודים לעברית קלה, ומעטות מאוד בה היצירות המקוריות. על כן לתמוה על כך, שרוב סופרי הילדים הם מורים עבריים. בשדה ספרות הילדים העברית בארה"ב התבלט לטובה המחנך והסופר **חיים אברהם פרידלנד**, שזכויות רבות לו הן בתחום החינוך העברי משנת 1910 ועד מותו בשנת 1939. והן בתחום ספרות הילדים בעברית, ותרומתו הספרותית מוסברת על רקע פעילותו החינוכית. (קבקוב, יעקב: שם: 143).

שנת 1910- ראשית פעילותו החינוכית של פרידלנד-ידועה בתולדות החינוך היהודי בכלל והעברי בפרט כנקודת-מיפנה רבת משמעות, שכן בשנה זאת הוקמה בניו-יורק "לשכת חינוך" ראשונה בקהילה היהודית בארה"ב ביוזמתו של מאגנס. בראש הלשכה הועמד שמשון בנדרלי שהגיע לארה"ב מישראל כדי לסיים את לימודיו. אולם הוא נמשך לחינוך היהודי הכושל, ובשיפורו-הן בבחינת תכנון והן מבחינת דרכי הוראה מתאימים לילדי ישראל בארה"ב ראה את יעודו בחיים. הצלחתו הרבה הביאה אותו לניו-יורק, וכאן פעל רבות להפיכת החינוך היהודי למקצוע מכובד. (אפשטיין, אברהם: שם: 46).

בהקבלה לפעילותו של בנדרלי בדרג הקהילתי החל פרידלנד באותה שנה (1910) את פעילותו החינוכית בהקמת בית ספר לבנות בעל אופי חדש, שנודע בשם "בית ספר לאומי". אם כי פרידלנד היה אז רק בן 18, הרי האינטואיציות החינוכיות שלו- שעליהן הוסיף שנות לימודים באוניברסיטה- עמדו לו להקים תוך שנים מועטות בית ספר חדש, שהפך להיות דוגמה לרבים. שם בית הספר מעיד על הכיוון החינוכי שנקט פרידלנד, דהיינו: חינוך ציוני

מובהק, הכולל שלילת הגלות ואימוץ הציונות המגשימה (עלייה). הכלים העיקריים שלו לחינוך הלאומי הזה היו הספרות העברית החדשה והלשון העברית המתחיה. (קבוקב, יעקב: שם: 144).

פרידלנד קבע את הספרות לכל סוגיה ודורותיה כבסיס לחינוך הלאומי של היהודים שבאמריקה:

"בה בשעה שההכשרה הדתית הנהוגה מסתפקת בקריאה, בקצת חומש ובאינפורמציות ידועות בדברי מנהגי דת. דורשת ההכשרה הלאומית ידיעה בכל יצירות העם העברי". (פרידלנד: 1932: 18).

את החשיבות הרבה של הספרות בחינוך הלאומי שלנו, הסביר פרידלנד, תוך קביעת היקפה:

"אחריו ארבעה ילדים יפים פעלי פנים מאורים. אני וחברי הלכנו עמם לפרדס כדי לשחק ולעמוד על שפת הים. קישקוש רובים. כידונים מסתמרים בבוהק קר. (פרידלנד: שם: 19).

התלמיד הצעיר שעתו יותר פנויה. השפעת המורה עליו מכרעת, התעניינותו בספרות האמריקאית עוד טרם כבשה את לבו, ודרישותיו מן הספר אינן מרובות ואפשר למלא אותן בנקל. להתחלת הקריאה בגיל צעיר יש חשיבות נוספת, משום שהקריאה בגיל צעיר מרשימה מאוד את הקורא והתרשמות זאת קשורה במידה רבה בלשון בה קרא. על-כן הציעו הכוונה רבים להתחיל את החינוך את חשיבות הלשון, בה חוו הילדים את חוויות הקריאה המענגות. (נחשון, ש': 1953: 34).

"כי כאשר ימצאו הילדים בלשונו ספרים, אשר יביאו להם תענוג רוחני, יתקשרו קשר חזק את שפתנו, יאהבוה ולא יחליפוה ולא ימירוה בשפה אחרת". (פרידלנד: שם: 20).

ביאליק, שנדרש לסוגיה זו בהרצאתו למורים עבריים באודיסה טען, שאפילו יקראו הילדים סיפורים מתורגמים בעברית, גם אז יתקשרו נפשית לעברית מכוח הנאתם מן הקריאה בלשון זו: "העיקר, שהתחלת הלימודים, המומנט הראשון של החינוך, שנשאר קדוש לכל ימי האדם, צריך להיות קשור למלה העברית וללשון העברית. זהו לא פרט אלא פרינציפיון חשוב, שכל נימי הלב והנפש תהיינה קשורות לעברית. כל הרשימה הראשונה של הילד והחינוך, אפילו אם מפסידים קצת בתחילה על ידי הלשון העברית, צריכים להיות בלשון זו. (נחשון, ש': שם: 36).

הממד הפסיכולוגי ללמוד העברית ביצירותיו של פרידלנד

הרושם הפסיכולוגי הוא עמוק כל כך, שאין לנו לוותר על הלשון העברית. האגדות הקלאסיות ודאי יותר יפות במקורן, אבל מצד הרושם יותר רצוי שיקרא הילד אפילו אגדות כלליות בעברית, כדי שהקריאה הראשונה תהיה דווקא בעברית: וכשיקרא אותן אחר-כך במקורן, יזכור את הרושם הראשון של קריאת ספר בתרגום עברי. (קבוקב, יעקב: שם: 149).

"הילדים נכנסו לארמון הנטוש הגדול והיו להם מחשבות על יצורים מפלצתיים. לפתע הופיע להם אדם בדמות מלאך, דובר עברית, ובקול מיוחד מקבל את פניהם, והנה הילדים חייכו, אך בפחד ובחשש. האם הם חולמים או שזו מציאות?". (פרידלנד: שם: 19).

כל תענוג רוחני שאפשר להוציא מתוך החינוך, צריך שיינתן ראשונה בצורה עברית, ובלשון העברית. על יסוד תפיסה זו התנגד ביאליק אפילו ללימוד קריאה עברית מתוך

הא"ב הז'רגוני, כי הרושם הראשון בשביל הילד נזרע בנפשו ונותן פירות. הדרך למען הספרות צריך להיות דרך המלה העברית. אין להתייחס בקלות-ראש לסמלים. על חשובות רשמי הקריאה בימי הילדות עמדו גם אחרים. (ביאליק, ח"נ: 1935: 27).

"הקריאה בספרות היא הרגל. אדם שהתרגל לקרוא מדי יום ביומו שוב יקשה עליו לוותר על קריאתו אף יום אחד. הדבר יהיה לו צורך נפשי ועד כמה שלא תהיינה טרדותיו מרובות, ימצא לו תמיד שעה פנויה לקריאתו. לידי הרגל כזה אנו צריכים להביא את תלמידינו". (פרידלנד, ח.א: 1915: 174).

כיוון שהגיע פרידלנד למסקנה זו, נטל עליו את המשימה הקשה לכתוב ספרי קריאה מתאימים לתלמידי בית הספר העברי המשלים. תרומתו בתחום זה הניבה פירות נאים ואף זכתה להערכה רבה. אחת ממטרותיה העיקריות של הוראת העברית בתפוצות היא הקניית כושר קריאה בלשון זו: יש סבורים, שזוהי מטרה בלעדית, אך גם המתנגדים לתפיסה זאת מודים בחשיבותה. מאחד שידוע לנו, שכושר קריאה נרכש על ידי אימון ממושך בקריאה-אימון מכוון ואימון עקיף כאחד-ברור, שחומר קריאה מתאים תנאי הוא להשגת המטרה הזאת. (ריבולוב, מנחם: 1942: 87).

עסקן, דבר, מורה, קנה לו שם הן בחוגים הספרותיים והן בחוגים החינוכיים בשיריו וסיפוריו לילדים שהופיעו בפירסומים התקופיים ובחוברות מיוחדות. הוא ייסד את בית הספר הלאומי לבנות בניו-יורק, על טהרת העברית. (رحيمه، مجيد عبود: ٢٠٢١: ١٤٤).

"היה זה אולפן ראשון במינו בארצות הברית, וגדולות זכויותו ההיסטוריות לחינוך היהודי בארץ זו. מאז מתמסר אני במלוא כשרונותי ותשוקתי לחיבור ספרי לימוד לתלמיד העברי להפליא לעשות בתחום זה בכמות ובאיכות". (פרידלנד: שם: 177).

פרידלנד היה מראשוני אגודת המורים העברים בניו-יורק, שאז עמד בראשה הסופר מן המהלך הישן עקיבא פליישמאן. והנה כשנוסד הירחון החינוכי העברי הראשון באמריקה בשם "חד המורה" התחיל פרידלנד לפרסם בחוברות הראשונות "שיחות פדגוגיות", ובה זכה להניח יסוד לספרות פדגוגית עברית בארה"ב. (ריבולוב: שם: 88).

הניסיון האחרון החשוב שלו בחינוך העברי הוא יצירת "סיפורים יפים" והם קרוב למאה סיפורים למקרא עונג לילדים הקטנים. כל הסיפורים בנויים על אוצר מילים מוגבל. מלאים הם עליצות החיים, רובם כתובים ברוח השתובבות של ילדים והם מתקבלים על הקוראים הקטנים. עד היום נשویه זו הסדרה—המוצלחת ביותר למטרה זו. היא כמעט היחידה המתאימה לצורכי ילדי אמריקה, שבה משתקפים חיי ילדים בארצות-הברית. רוח שעשועים זו הכניס אל כל יצירתו לילדים. כמו כן היה הראשון לחבר שירי ילדים לדקדוק ועל-ידי אלה הקל את לימוד הנושא הזה בבית-הספר העברי. כל מה שייצר לילדים, חותם של עליצות החיים עליו, כי מלא חיים וחדוות-חיים היה האיש היקר הזה. (שאול, ליברמן: 1997: 56).

"בעיית החינוך לקריאה עברית עומדת במרכז המעשה החינוכי שלנו מראשיתו של החינוך העברי החדש בא"י ובחו"ל משלהי המאה ה-19 ועד ימינו. בעייה זו העסיקה הן את המורים בבתי הספר העבריים, שהוקמו במושבות בא"י, והן את מורי ה"חדרים המתוקנים", שנוסדו בחו"ל לערך באותו זמן". (פרידלנד: שם: 178).

ראיתו של פרידלנד בנושא החינוך בסוגיות שלו

באלאדות, סוגיות וסיפורים, מהם חדשים וגם ישנים שחזר וכתבם מחדש. מרחפת על חרוזיו נעימה טראגית של אדם המרגיש בקרבו שימיו כלים והולכים. ואומנם שיר אחד נקרא בפירוש "ימים ספורים נשארו". (שאול, ליברמן: שם: 57).

"שאלוני בשל מה נארשה בת שירתו ?

אל גיזרת שירה אחת. אל תבנית הסוניטה ?

ואעז כי עברי אנוכי במיצרי הגיטה

לחלום על מרחבי אורים לימדתני אומתי". (פרידלנד: 1939: 22).

דרך קשה ונפתלה בחר לו פרידלנד בגזרו על עצמו את גזירת היחידות של צורת הסוניטה. ביחוד מורגש הדבר באותן הסוניטות, שבהן ייתן בתמציתו סיפור שלם-ואלה לא מעטים אצלו-ובתחום "ד שורות נפגשים זמנים שונים-עבר, הווה ועתיד-ומשתקפים מאורעו-חיים שונים. אז נדחקות לתוך שורות מעטות תולדות אדם במשך שנים רבות ודרושה התאמצות רבה מצד דמיונו של הקורא למען יקשור ויאחז יחד את החוטים הבודדים. אלה הם שירים המלאים רמזים רחוקים וסודיים, שהקורא צריך לפענחם כדי שיבינם ויהנה מהם. (מיקלישנסקי: שם: 62).

"ומה ארצי הנאהבה הקטנטה עד לדמעות

אם לא סוניטה מרוכזת, שיר-זהב נחמד ?

עברי אנוכי ורגיל להתכווץ למראית עין

אך שורו נא אל תהום נפשי, שם קצה אין". (פרידלנד: שם: 22).

בראשית כתב שירים, אך לא התמיד בהם. עד מהרה החל כותב שירי-ילדים קלים ופזיזים מרננים ומחנכים. אבל בשנים האחרונות נתעוררו בו געגועים על שירה-לשמה, בלי כל מצוות –לאוי, ועל פרוזה סיפורית לגדולים. ההנחה היא, שהירושה הטבעית מתנה את דמותנו הרוחנית. ומשועבדים אנו לתורשה, מבלי יכולת להשתחרר ממנה. להכרה זו הגיע גיבור הסוניטה עשר שנים לאחר מות אביו. תקפתו רוח-שיגעון ויהרוג את בנו, כדי שלא יהיה עוד יורש לא לאביו החולני, ולא לו המטורף. וכשהקיצה אשתו בבוקר ידעה שהיא שכולה. כאן הובאה הנחה פסיכולוגית-סוציולוגית עד הקצה הרחוק, ואנו עומדים משתאים גם לפני מעשה האב וגם לפני איחוד קצוות רחוקות וצורות-ספרות שונות כאלה בשיר קטן אחד. (שאול, ליברמן: שם: 58-59).

מבחינה זו יש מקוריות רבה בכמה וכמה סוניטות, כי נוגעות הן בענינים, שהשירה אינה רגילה לנגוע בהם. והמחשבתיות התמציתית משווה להן לסוניטות אלה אור חדש ומוזר, שיש לעמוד עליו ולתפסו. אור זה אור חוזר הוא, השופע מדברים רחוקים, אשר היו ועברו, ועתה נשארו הגעגועים עליהם. ובכל מקום, אשר בו תרעד נימת-ילדות תזהיר פנינה עוד יותר יקרה והיא פנינת-דת, המבריקה באור האמונה. השירים האלה מטיפים טופות חסד ואהבה לתוך הילדים ותלמידים. (שם: 60).

סיפורי ילדים של פרידלנד בישראל ובחוצה

כתוצאה מכך, הפך הדיבור העברי גם למטרה עיקרית בבית-הספר העברי החדש. אולם סופרים עבריים לא מעטים ביניהם מגדולי הספרות בדורם, תבעו להעדיף את הקריאה על הדיבור. סופרים אלה, שהתנגדו נמרצות לגישת "עברית בעברית", טענו ש"גישה" זאת מטפחת את הטפל (הדיבור) ומזניחה את העיקר (הקריאה), משום שהיא מחנכת את התלמידים לפטפט בלשון מלאכותית. אך פרידלנד היה תומך לכל הרעיונות של לימוד העברית. (גולדברג, לאה: 1959: 43).

"השיטה הטבעית הזאת מסוגלת ללימוד שטחי של שפה חיה, שבאמת הדיבור בה העיקר. אבל שפה שלומדים אותה לימוד מדעי וספרותי לתכלית השכלה, ואני תומך את הרעיון הזה ומחזק אותו". (פרידלנד: 1921: 76).

قصص الأطفال في نتاجات حاييم أبراهام فريدلاند (دراسة نقدية) ❁

דברים דומים כתבו סופרים נוספים. גם בקרב המחנכים בתפוצות- היו שהטעו את לימוד הקריאה. אחד ממוריה הודים הסביר את מרכזיות הקריאה בלימוד העברית בהנחה, שהיא תכלית כל הידיעות והמדעים, הנרכשים בבית הספר, כנמוך, כבינוני, כעלון. (גולדברג, לאה: שם: 45).

"הקריאה פותחת לפני האדם את שערי כל הדורות. מטרת הקריאה בבית הספר היא להכשיר את התלמיד לקריאה עצמית, לקריאה בבית. אבל אנחנו בני חוץ-לארץ, בקרבנו להשתמש בשיטה הזו ללמד בה עברית, עלינו לבלי שכוח, שרק במקצת היא טובה לנו. (פרידלנד: שם: 77).

גם בתפוצות נמצאו מורים, שהבינו את חשיבות החינוך לקריאה, כולל קריאה עצמית, וכללו הדרכה זו בתכנית הלימודים שלהם. פרידלנד טען את טענתו בדבר זה:

"רוב תלמידי המחלקות התיכוניות וכמעט כל תלמידי העליונות, מבני שמונה עד ארבע-עשרה, קראו איש איש בביתו כל ספרי המקרא לבני הנעורים בהוצאת "תושיה" וכמוהם: וקוראים בעיתון "עולם קטן", שאחדים מהם חתמו עליו ומתענגים בקריאתם". (שם: 79).

תפיסה דומה הייתה גם לפרידלנד. בתכנון הוראת הספרות בבית הספר שלו הוא לא הסתפק בשיפור הלימוד הפורמאלי, אלא טרח להרחיב את השכלת התלמידות ולהעמיק את החינוך הלאומי שלהן על-ידי פעולות מתוכננות לאחר שעות הלימוד בכיתה. לשם כך עודד את תלמידותיו לקרוא ספרות עברית, גם כדי לשפר את הלשון העברית, שהוא טרח להקנותה להן, אך בעיקר כדי לחנך אותן לקרוא עברית ולספק להן ידע בספרות העברית החדשה, שאת הכרתה קבע כמטרה מרכזית בבית ספרו. (קבקוב, יעקב: שם: 147).

"אני רוצה שתלמידות בתי-הספר ילמדו ספרות. מכיוון שהספרות העברית היא חלק בלתי נפרד מהלשון. דרך הספרות אנו עולים, ומהספרות אנו לומדים גם את תולדות עמנו. (פרידלנד: שם: 80).

פרידלנד החשיב מאוד את החינוך לקריאה עצמית, על כן הקים ספרייה גדולה בבית הספר שלו וארגן את התלמידות באגודות לפי הסופר, שאת כתביו קראו בשיטתיות: אגודות יהודה שטיינברג, מנדלי ופרץ. באסופות של האגודות הללו יכלו התלמידות להחליף דעות, להתווכח ולהעמיק את הבנתן- ועל כן גם את אהבתן לסופר העברי וליצירותיו. ואמנם יש בידינו עדות, שהבנות מצאו עניין רב באגודות הללו. פרידלנד שהחשיב מאוד את הקריאה- בייחוד קריאה עצמית- ראה בכשולן החינוך לקריאת ספרות עברית את נקודת-התורפה של החינוך העברי בארה"ב. (אורלן, חיים: 1973: 87).

"אי-הצלחתנו להביא את התלמידים לידי קריאה עצמית בספרות העברית היא העובדה הכי מכאיפה בחינוך העברי בארץ הזאת ומקום התורפה של כל עבודתנו התרבותית". (פרידלנד: שם: 80).

הוא טען, שכדי להצליח בחינוך לקריאה עברית, מן ההכרח להתחיל בכך בגיל צעיר ביותר.

"אם יש תקווה להצליח בעתיד להקים קוראי עברית בבתי ספרנו, תתקיים תקווה זו, אך ורק אם נתחיל להרגיל את התלמידים בקריאה עצמית בגיל מוקדם ביותר". (שם: 81).

התרשמות זאת קשורה במידה רבה בלשון בה קרא. על-כן הציעו מחנכים רבים להתחיל את החינוך לקריאה עברית בגיל צעיר ככל האפשר. (אורלן, חיים: שם: 88).

"התלמיד הצעיר שעתו יותר פנויה. השפעת המורה העברי עליו מכרעת, התעניינותו בספרות האמריקאית עוד טרם כבשה את לבו, ודרישותיו מן הספר אינן מרובות ואפשר למלא אותן בנקל". (פרידלנד: שם: 82).

פרידלנד האמין, שחינוך לקריאה עברית יש לבסס על הרגל שאפשר-וגם צריך-לפתח ולטפח מגיל צעיר. כיוון שהגיע פרידלנד למסקנה זו, נטל עליו את המשימה הקשה לכתוב ספרי קריאה מתאימים לתלמידי בית הספר העברי המשלים. תרומתו בתחום זה הניבה פירות נאים ואף זכתה להערכה רבה. (גולדברג, לאה: שם: 51).

"הקריאה בספרות היא הרגל. אדם שהתרגל לקרוא מדי יום ביומו שוב יקשה עליו לוותר על קריאתו אף יום אחד. הדבר יהיה לו צורך נפשי ועד כמה שלא תהייה טרדותו מרובות, ימצא לו תמיד שעה פנויה לקריאתו". (פרידלנד: שם: 82).

הרושם הפסיכולוגי הוא עמוק כל כך, שאין לנו לוותר על הלשון העברית. האגדות הקלאסיות ודאי יותר יפות במקורן, אבל מצד הרושם יותר רצוי שיקרא הילד אפילו אגדות כלליות בעברית, כדי שהקריאה הראשונה תהיה דווקא בעברית, וכשיקרא אותן אחר-כך במקורן, יזכור את הרושם הראשון של קריאת ספר בתרגום עברי. כל תענוג רוחני שאפשר להוציא מתוך החינוך, צריך שיינתן ראשונה בצורה עברית ובלשון עברית. על יסוד תפיסה זו התנגד כמה מבקרים אפילו ללימוד קריאה עברית. ניסיון חשוב לחינוך קוראי עברית אפילו בבית הספר המשלים נעשה בארה"ב. יוזם הניסיון, מתכננו ומבצעו היה פרידלנד. הוא כתב סידרה של סיפורים קלים בשם "סיפורים יפים" ואף תכנן את החינוך לקריאה עברית בבית הספר "המשלים". (קבקוב, יעקב: שם: 150).

הצעותיו בנידון פורסמו ב"ספר המורה"- "המדריך" הדידאקטי לסידרה "סיפורים יפים":

"אם יש תקוה להצליח בעתיד להקים קוראי עברית בבתי ספרנו, תתקיים תקוה זו, אך ורק אם נתחיל להרגיל את התלמידים בקריאה עצמית בגיל מוקדם ביותר-הכנה של ארבעה או חמישה מכשירה את התלמיד להבין בלי עזרת מורה כמה מספרי ההוצאה הזאת". (פרידלנד: 1929: 89).

פרידלנד מסתבר אפוא, שנקודת המוצא שלו הייתה ההנחה, שכדי להצליח בחינוך לקריאה, מן הדין לקצר ככל האפשר את תקופת ההכנה לקריאה לשם, הנאה, ובה בשעה לפתח בלומד-המתחיל הרגלים לקרוא עברית להנאתו. הקשיים הגדולים בהשגת מטרה זו גלויים לעין הלומד-המתחיל בבית-ספר עברי משלים בארה"ב, מקדיש שעות מועטות בשבוע ללימוד עברית, היסטוריה יהודית, דינים ומנהגים, לא יוכל לקרוא לנאתו טקסט עברי, העשוי לעניינו, אלא כעבור מספר שנות לימוד. (אורלן, חיים: שם: 90).

פירוש הדבר, שהמאמץ, הנדרש מן הלומד בשינון יסודות הלשון, יתן פרי רק כעבור תקופה ארוכה, יחסית. ברור אפוא, שככל שתקצר תקופת ההכנה לקריאה להנאה, כן עשויה להתחזק התעניינות הלומדים בלימוד העברית. וככל שתגדל ההנאה מן הקריאה העצמית, כן יגבר הרצון להמשיך להתקדם בלימוד הלשון. (שניאורי, זלמן: 1959: 23-24).

"ואשר לתלמידי מחלוקת גבוהות, עדותם של מאות מחבריהם בכל ערי ארצות-הברית מוכיחה, שסוף עלה להמציא להם ספרים, שהן מבחינת תוכנם והן מפאת סידורם נתקבלו עליהם ברצון ובחיבה. יש לומד אפוא, שבהוצאה זו, העומדת להרחיב את פעולותיה עוד יותר בעתיד". (פרידלנד: שם: 91).

כאמור, חתר פרידלנד לקצר ככל האפשר את תקופת ההכנה לקריאה עצמית. בתכניתו לחינוך לקריאה עצמית קבע את שלב הקריאה העצמית הראשון לאחר ידיעה מינימאלית

ממש, דהיינו, לאחר לימוד הטכניקה של הקריאה והכרת מאה מלים שכיחות, בערך. באוצר מילולי זה ניסה פרידלנד לחבר סיפורים, שהיה בהם כדי לעניין את התלמיד היהודי יליד אמריקה, המתחיל בלימוד העברית. בכך טמון חידושו של פרידלנד לא רק בחינוך העברי אלא בהוראת לשונות זרות בכלל. (שניאורי, זלמן: שם: 27).

רעיון חיבורם של טקסטים בעברית קלה, לא היה בו משום חידוש. קדמו לו לפרידלנד מתקנים בחינוך היהודי, ביניהם גם מעבדים וכותבים בעברית קלה בשביל לומדי הלשון בתפוצות. חידושו העיקרי של פרידלנד נעוץ בניסיונו הנועז לכתוב טקסטים מעניינים באוצר מלים מינימאלי ללומד-המתחיל, אשר רכש 40-50 מלים. ניסיון זה לא בא להוכיח תיאוריה מסוימת, אלא מחויב המציאות היה. פרידלנד סבר, שכדי לחבב את העברית על הילדים התפוצות מן ההכרח להקדים את הקריאה להנאה ולהתחיל בה כעבור מספר חודשי לימוד בלבד. כלומר: מיד לאחר לימוד טכניקת הקריאה ולאחר שהלומד רכש עשרות אחדות של מלים. (קבקוב, יעקב: שם: 151).

ניתנה היכולת לתלמידי בית הספר לכל סוגיהם לקרוא על דעת עצמם ספרים עבריים בקביעות. מעתה מסור הדבר לידי בית-הספר ומוריו. אולם כדי לקצר את תקופת ההכנה לקריאה להנאה, מן הדין להציע ללומדים-מתחילים הללו פרקי קריאה, שהם קלים ביותר מבחינת הלשון והסגנון, ועם זאת מתאימים ללומדים הללו מבחינת התוכן. (פרידלנד: שם: 93).

כלום אפשר לחבר באוצר מילולי זה טקסט, העשוי לעניין את הלומד-המתחיל? רק מי שניסה כוחו בכתיבת טקסטים כאלה, ואפילו השתמש בחמש מאות מלים, יעמוד על האתגר העצום, שעמד לפני פרידלנד. כדי להבהיר מעט את הקושי הזה נציין, שמיכאל וסטי, שצבר ניסיון עשיר בכתיבה באנגלית קלה, טען שלשלב לימוד ראשון אפשר לעבד בדיות, ולעיבוד טוב של בדיות כאלה נדרש אוצר של כ-750 מלים. חיזוק לדעה זו של וסטי אנו מוצאים בדו"ח של ועדה מקצועית אמריקנית על דרכי החינוך לקריאה בלשונות זרות. מחברי הדו"ח הזה טוענים, שיש להקדים ללימוד קריאה תירגול בע"פ, שמטרתו הבאת הלומדים לשליטה אקטיבית, ב-500 מלים ומעלה. (שניאורי, זלמן: שם: 36-37).

עוד מציינים מחברי, שיש לראות כמשגה את הנטייה לעבד טקסטים על יסוד אוצר מלים מצומצם ביותר, שנרכש לאחר שבועות אחדים של לימוד הלשון החדשה. וכל כך למה? כי אין אנו מאמינים, שניתן לעשות זאת בתוצאות משביעות רצון. (קבקוב, יעקב: שם: 152). "משתמע מדברים אלה, שאם מבקשים לתת בידי לומד-מתחיל טקסטים לקריאה עצמית, הכתובים באוצר מלים מינימאלי, מוטב שאלה יהיו טקסטים מקוריים שלשונם קלה. ואין צריך לומר, שגם משימה זו קשה יפילו למי שאומנותו בכך". (פרידלנד: שם: 94).

וחוברותיו נפוצו ברחבי ארה"ב ואף מחוצה לה במאות אלפי עותקים. ועד היום הם מקובלים כחומר קריאה כמעט בלעדי למתחילים בלימוד העברית. רובם כתובים ברוח השתובבות של ילדים והם מתקבלים על הקוראים הקטנים. (שרפשטיין, צ': 1965: 65).

"בעיקר דאג לחבב את לימוד העברית על הילדים, הרעיון המרכזי בספרים של הילדים הוא לעשות את לימוד השפה 'עונג' לילדינו. לדידו, עיקרון העונג חייב להיות דומינאנטי בתכנון הוראה העברית, אפילו ביחס למטרות חינוכיות חשובות אחרות של החינוך העברי שהרי קודם כל יש להביא את הילדים לידי לימוד עברית ולקריאה עצמית בלשון זו. (פרידלנד: שם: 97).

לאחר שיווצרו ההרגלים לקריאה עברית לשם הנאה, אפשר יהיה להתבסס עליהם להשגת המטרות העיקרות של החינוך העברי. על-כן אין להתפלג, ש"סיפורים יפים" של פרידלנד חסרים מגמות דידאקטיות מפורשות. ואפילו המטרה הלאומית, שהייתה חשובה לו ביותר, נדחתה מפני הסיפור העלילתי המעניין. (שניאור, זלמן: שם: 31).

סיפורי פרידלנד כפתרון לבעיית הלימוד של הילדים

לעומת המצוי, היו סיפורי פרידלנד בבחינת חידוש, הן מצד התוכן והן מצד הלשון והסגנון. ולכן, צדקו המבקרים, שצינו לשבח את שמחת החיים המפכה בסיפוריו ואת ההומור המפפע בהם: סיפור המעשה שבהם קולח והצחוק הקל מרקד בו ומדגדג. מעלתם של סיפורי פרידלנד ללומדי עברית מוסברת בכשרונו היוצר בשדה החינוך ובכשרונו כמספר וכמשורר, שנתגלה לציבור רק באחרית ימיו. (שם: 45).

"רגילים הם המורים העבריים באמריקה להתאונן, שספרי הלימוד באירופה אינם מתאימים לילדינו פה, ודאי צדקו. אלא שאני הייתי מוסיף שספרי הלימוד ההם מתאימים לילדיהם הם". (פרידלנד: שם: 98).

בספרי קריאה לבין רמת ידיעותיהם בעברית. פער זה קיים בלימוד כל שפה חדשה, כאשר הלומד מסוגל לקרוא בלשון, בה הוא מדבר, טקסטים בעלי "מדד התעניינות" מתאים לו, בעוד שבלשון חדשה (שהוא לומד) לא יוכל לעשות כן. פתרון מעשי מקובל לכך הוא להציע ללומד טקסט, ש"מדד ההתעניינות" שלו מתאים לגיל נמוך יותר-מתוך הנחה, ש"מדד הלשון והסגנון" אף הוא נמוך במידה משמעות. (נחשון, ש': שם: 41-42).

"שיכתוב דידאקטי-מהו? זוהי שיטה (מערכת כללית), המבוססת על מודל תיאורטי, לשם הקלת ההבנה של טקסטים והתאמתם לקורא-המיועד, הן מבחינת התוכן (שיהיה מתאים לידע ולהתעניינות של הקורא המיועד) והן מבחינת הלשון (שהתאים לידע של אותו קורא). הבסיס התיאורטי של "שיכתוב הדידאקטי" גובש לא רק על יסוד מימצאי המחקר בתחום ה"קריאות", המהווה בסיס לכל סוג של "פישוט לשוני", אלא גם על יסוד מימצאי מחקרים בתחומים נוספים כמו: אנגלית בסיסית, הסיפור העממי, הסיפור המקראי. (שרפשטיין, צ': שם: 71).

"קשי הלשון והלהיטות אחרי האידיום וצירופי הלשון. זהו פשוט חטא פדגוגי ומוסרי לגבי הילד, ועונשו (של מי? של הילד או של המחבר?). בצדו-עיתוב גדול בהתפתחות לימוד הלשון ולפעמים זריעת שנאה כבושה בנפש הילד לשפה זו המייגעת והמטרידה". (פרידלנד: שם: 99).

כפי שמוכח מן המימצאים שהבאנו לעיל. כן לא בחר את המלים השונות לסיפוריו לפי קנה-מידה של שכיחות מלים. בהקשר זה נעיר, שגישתו של פרידלנד ללמד קריאה בעזרת קריאת סיפורים אינה נוגדת את הגישה לדירוג אוצר המלים של הטקסטים הסיפוריים הללו לפי קנה-מידה אובייקטיבי. (נחשון, ש': שם: 45).

דירוג כזה יאפשר קיצור הדרך להכשרת הלומדים לקריאת טקסטים עבריים רבים, ולא שווקא סידרת ספרונים מסוימת. מדוע אפוא לא בחר פרידלנד בגישה זו? לכאורה, אפשר להסביר את הדבר בגורמים אובייקטיביים: בתחילת פעולתו החינוכית לא מצא פרידלנד רשימת שכיחות מלים של הספרות העברית, שאותה התכוון ללמד, והוא נאלץ לבחור את המלים בדרך סובייקטיבית, דבר שהביאו לידי טעות בבחירת מלים רבות. (שרפשטיין, צ': שם: 73).

"ניתוח טקסטים על-פי הגורמים הללו יאפשר לנו להעריך את מידת הקושי או הקלות של הבנתם. גורמים אלה הם: אוצר התיבות, המשפטים-מידתם ומורכבותם, עומס רעיוני, גון אישי ומבנה הטקסט (פנימי וחיצוני). (פרידלנד: שם 100).

אולם נראה לי, שאין בכך הסבר מספיק לגישת פרידלנד, שהרי הראינו לעיל, שהוא לא היה עקבי בתרגום המלים ובמספר החזרות על המלים, שחשבן ל"קשות", כן לא טרח לדלל את המלים השונות על ידי השמטת מלים נרדפות. רוצה לומר, שהוא לא הקפיד די הצורך על דירוג מדוקדק של מלים, אלא הטעים יותר את התוכן, את העלילה. למען העלילה לא חשש לבחור במלים, שנראו לא מתאימים ביותר להקשר המסוים, הוא גם התרחק מלשון מלאכותית חסרת צבע ולכן הוסיף מלות תואר ומלים אחרות, שמבחינת תוכן העלילה אפשר היה להשמיטן. (שרפשטיין, צ': שם: 74).

עדות מסייעת להנחה זו מצאתי בדברי חברי לעבודה, אשר כתב, שכבר בתחילת עבודתו בחינוך העברי, הכין פרידלנד רשימת מלים שכיחות, כדי להכשיר את הלומדים לקרוא בתנ"ך. רשימה זו שימשה כלי עזר למורים אחרים, אולם הוא עצמו דחה אותה. לדעתי עשה כן, משום שגישתו לא תאמה את אופיו ואת תפיסת עולמו החינוכית. אפשר שגם המשורר שבו לא יכול היה להשלים עם לשון עניינית "יבשה". לכן דחה פרידלנד ביודעין את הגישה של ספירת מלים ודירוגן בדיוק סטטיסטי והעדיף לצמצם את מספר המלים השונות בכל ספרון ואף לבחור מלים על-פי התוכן הספציפי של הסיפור. (נחשון, ש': שם: 49).

יקרא את והחדרים שבארצנו דבר עברית כבשפה חיה, קשה מאוד מפני כמה מעטים. כפי הנראה לנו כל כוונתם של המורים העבריים, האחוזים בשיטה הטבעית, צריכה להיות לא ללמד את תלמידיהם דבר עברית.. כי אם לעשות את הדיבור אמצעי לקנות בו דעת הלשון ולקרב את הבינה בספרי הקודש. (פרידלנד: שם: 101).

כפי שהראינו לעיל, קשים הספרונים לקורא-המתחיל בשל עומס רב של מלים "קשות". פרידלנד לא הוכר משקלו הרב של גורם זה בספרונים, בעיקר משום שכל אחד מהם מבוסס על מספר קטן של מלים שונות.

עובדה זו היא שהכריעה בהערכת מידת הקלות של הספרונים הללו, לדעת מחברם, שהרי לפי הגורם הזה (מספר המלים השונות) דירג פרידלנד את הספרונים מבחינת הקושי שבהם. במלים אחרות, מאחר שכל ספרון מבוסס על מספר קטן של מלים שונות, שרבות מהן מתורגמות בגוף הטקסט והן גם חוזרות מספר פעמים באותו ספרון ובספרונים אחרים של הסידרה, הניח פרידלנד, שהקורא-המתחיל לא יתקשה להבין את המלים הקשות שבכל ספרון ואף ילמד אותן תוך כדי לימוד הספרון. (מיקלישנסקי, י. ק: שם: 171-172).

מכל מקום סבור היה, שלאחר לימוד כל סידרת הספרונים ייקלטו המלים השונות כולן, כולל המלים הקשות, שהרי מלים אלה חוזרות שוב ושוב בספרונים רבים שבסידרה. ומאחר שהמלים הקשות מתורגמות, יוכל גם הקורא-המתחיל להבין את קיבלו דעה זו וקבעו, שסידרת ספרונים זו מתאימה ללומד-המתחיל. (קבקוב, יעקב: שם: 163).

בימי פעילותו החינוכית של פרידלנד עדיין הייתה ספרות הילדים העברית בחיתוליה. העברית רק זה החלה להיות לשון הדיבור ולשון ההוראה בבתי-הספר העבריים. סגנון הספרות לילדים לא היה שונה בהרבה מסגנון הכתיבה למבוגרים, שעיקרו זכרי-לשון מן המקורות לסוגיהם. העושר המילולי היה גדול מן העושר העלילתי. רובה של הספרות העברית, גם זו שכוונה לילדים, הייתה כספר חתום לרוב ילדי ישראל באמריקה. ומאחר שגם ילדים אלה מחבבים את הפעולה והמעשה, במקום תיאורים דוממים הם מבקשים את

העלילה ואת הדינמיקה. ברור שספרות הילדים העברית, שבימי פרידלנד, לא הייתה לרצון לישראלי הצעיר בארצות הברית. כדי ליישב בעייה זו החליט פרידלנד להתאים את סיפוריו מבחינת התוכן והלשון לתלמיד העברי בארה"ב. (נחשון, ש': שם: 51-52).

לבסוף צריך לציין: מן הדיון הנזכר לעיל מתברר, שסיפורי הילדים של פרידלנד-כמו רוב רובה של ספרות הילדים העברית בארה"ב מימיו ועד היום-משרתת את ההיבט הדידאקטי (טקסטים להקניית העברית כלשון נוספת) יותר מאשר את החינוך לקריאה עצמית. אולם ניתוח משווה של "סיפורים יפים" לספרות הילדים העברית בארה"ב מראשית המאה ועד זמנו של פרידלנד מגלה, שבסיפורי הילדים של פרידלנד בולט ההיבט הספרותי יותר מן ההיבט הדידאקטי, כפי שהוכח לעיל על-ידי ניתוח גורמי הקריאות בסיפורים הללו. מניתוח זה התברר, שהאיכות הספרותית של הסיפורים הללו-ולא גורמי לשון וסיגנון-היא הגורם הדומיננטי בסיפורים אלה, אפילו שמטרתם הסיפור הדידאקטי לאמנותי. אם נוסיף על כך את העובדה, שפרידלנד השכיל לטוות את סיפוריו על רקע החיים של הילד היהודי בארה"ב, דומני שלא נטעה בקביעה, שיאה לפרידלנד התואר: **אבי ספרות הילדים העברית בארה"ב.**

המסקנות:

1. הספרות העברית באמריקה נלמדת מהסיבה העיקרית, שהיא לימוד השפה העברית בצורה קלה ועקיפה.
2. סיפורי פרידלנד מיועדים לתלמידים שהעברית איננה לשון האם שלהם ואף לא הלשון שבפיהם- אלא לשון חדשה (נלמדת), בדין הוא אפוא, שלשון זאת תהיה קלה מן הלשון המיועדת לקוראים, שהעברית היא לשונם.
3. פרידלנד הגיע למסקנה, ונטל עליו את המשימה הקשה לכתוב ספרי קריאה מתאימים לתלמידי בית הספר העברי המשלים.
4. פרידלנד טרח להרחיב את השכלת התלמידות ולהעמיק את החינוך הלאומי שלהן על-ידי פעולות מתוכננות לאחר שעות הלימוד בכיתה. לשם כך עודד את תלמידותיו לקרוא ספרות עברית.
5. פרידלנד האמין, שחינוך לקריאה עברית יש לבסס על הרגל שאפשר-וגם צריך-לפתח ולטפח מגיל צעיר. כיוון שהגיע פרידלנד למסקנה זו, נטל עליו את המשימה הקשה לכתוב ספרי קריאה מתאימים לתלמידי בית הספר העברי המשלים.
6. לעומת המצוי, היו סיפורי פרידלנד בבחינת חידוש, הן מצד התוכן והן מצד הלשון והסגנון. ולכן, צדקי המבקרים, שציינו לשבח את שמחת החיים המפכה בסיפוריו ואת ההומור המפפעע בהם: סיפור המעשה שבהם קולח והצחק הקל מרקד בו ומדגדג. מהם סיפורים נוראים, מהם בדיחות עממיות ומהם סתם הומורסקות מחיי הילדים באמריקה. מעלתם של סיפורי פרידלנד ללומדי עברית מוסברת בכשרונו היוצר בשדה החינוך ובכשרונו כמספר וכמשורר, שנתגלה לציבור רק באחרית ימיו.

המקורות:

המקורות העבריים:

1. אורלי, חיים. (1973). חליפת מכתבים בין פרידלנד ומנחם רובולוב. מסדה (ירושלים).
2. אפשטיין, אברהם. (1943). מקרוב ומרחוק: פרקי מסה ובקורת. אוהל (ניו-יורק).
3. ביאליק, ח"נ. (1935). דברים שבעל פה. דביר (תל-אביב).
4. גולדברג, ליאה. (1959). ספרות ילדים-הבחינה הפסיכולוגית. מוסד ביאליק (ירושלים).
5. מיקלישנסקי, י. ק. (1967). תולדות הספרות העברית באמריקה. ראובן מס (ירושלים).

قصص الأطفال في نتاجات حاييم أبراهام فريدلاند (دراسة نقدية)

6. نחשון, ש'. (1953). רשימת מלים עבריות קלות. מוסד ביאליק (ירושלים).
 7. פרידלנד, ח. א. (1932). הבקר אור. דביר (תל-אביב).
 8. פרידלנד, ח. א. (1921). החינוך בבתי הספר העבריים. מוסד ביאליק (ירושלים).
 9. פרידלנד, ח. א. (1939). סוגיות. עם עובד (תל-אביב).
 10. פרידלנד, ח. א. (1929). ספר המורה. מסדה (ירושלים).
 11. פרידלנד, ח. א. (1915). שיחות פדגוגיות: השלילה והחיוב בחינוכנו. עוגן (ניו-יורק).
 12. ריבולוב, מנחם. (1942). ח. א. פרידלנד: כתבים ומגלות. עגן (ניו-יורק).
 13. קבקוב, יעקב. (1988). מגוון, מחקרים בספרות העברית ובגילוייה האמריקניים. מכון הברמן למחקרי ספרות (לוד).
 14. שאול, ליברמן. (1997). חיים אברהם פרידלנד, סופר הילדים המובהק. עם עובד (תל-אביב).
 15. שניאור, זלמן. (1959). על ח. א. פרידלנד: המספר והמשורר. דביר (תל-אביב).
 16. שרפשטיין, צ'. (1965). דרכי לימוד לשוננו. שילה (ניו-יורק).
- המקורות הערביים:**
17. رحيمه, مجيد عبود. (٢٠١٨). البعد الديني في القصة العبرية الحديثة. بحث منشور في مجلة كلية اللغات/ جامعة بغداد. العدد ٣٧. (بغداد).
 18. رحيمه, مجيد عبود. (٢٠٢١). الفكاهة ودورها في القصة العبرية القصيرة (نماذج مختارة). بحث منشور في مجلة الترجمة واللسانيات/جمعية المترجمين العراقيين. العدد ١٦. (بغداد).
 19. رحيمه, مجيد عبود. (2018). الواقعية في الادب العبري الحديث, بحث منشور في مجلة كلية الاداب, حوليات عين شمس, العدد (17) سبتمبر, القاهرة.

قصص الأطفال في نتاجات حاييم أبراهام فريدلاند (دراسة نقدية)

مجلة مركز بابل للدراسات الإنسانية ٢٠٢٥ المجلد ١٥ / العدد ٥

